

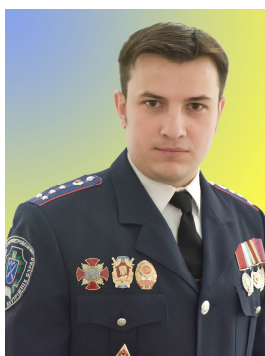
Ефимов В.В. **Экономическая разведка как механизм информационного обеспечения при оперативном обслуживании объектов АПК Украины.** В статье рассмотрены современные проблемы и особенности информационного обеспечения оперативно-розыскной деятельности во время оперативного обслуживания объектов АПК Украины. Отмечается, что эффективная организация информационного обеспечения оперативно-розыскной деятельности во время оперативного обслуживания возможна лишь на основе всестороннего представления оперативного работника о производственной, финансово-хозяйственной и другой деятельности субъектов хозяйствования, которого можно достичь лишь при правильно организованном информационном обеспечении. Доминирующим в таком обеспечении должно быть активное использование института негласного сотрудничества.

Ключевые слова: *оперативный работник, экономические преступления в сфере АПК Украины, подразделения защиты экономики, режимы оперативного обслуживания, конфиденты.*

Yefimov V.V. **Economic intelligence as mechanism of information support during operational service of objects of agrarian-industrial complex of Ukraine.** In the article modern problems are considered and features of the information support of operational search activity on objects agrarian industrial complex of Ukraine. Effective organization of the informative providing is possible only on the basis of all-round idea of operative worker about productive, financially-economic and other activity of subjects of menage that can be attained only at the correctly organized informative providing. In such providing it must be active the use of institute of secret collaboration.

Keywords: *operational officer, economic crimes in agrarian-industrial complex of Ukraine, economy defence units, regimes of operational service, informats.*

Надійшла до редакції 04.05.2016

Єфімов М.М.

кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.985

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ХУЛІГАНСТВА

Досліджено деякі аспекти розслідування хуліганства. Розглянуто організаційні і тактичні особливості проведення слідчого експерименту під час розслідування зазначеного кримінального правопорушення.

Ключові слова: *хуліганство, громадський порядок, слідчий експеримент, тактичний прийом.*

Постановка проблеми. Однією з найбільш складних слідчих (розшукових) дій за тактикою свого проведення є слідчий експеримент. Тому зрозуміло, що у криміналістичній літературі цьому питанню присвячено багато праць. Звичайно, важливість досліджень учених у даному аспекті є безперечною. В той же час під час розслідування хуліганства ця процесуальна дія має певну специфіку, яка потребує додаткового висвітлення. Адже його вчинення пов'язане з виконанням правопорушником ряду різних дій: пересування певною територією, нанесення тілесних ушкоджень, використання зброї, розбиття вітрин, пошкодження меблів тощо. Для випробування можливості виконання цих дій та перевірки показань хулігана і проводиться досліджувана слідча (розшукова) дія.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Упродовж минулих десятиліть у розробку організаційних і тактичних аспектів проведення слідчого експерименту значний внесок зробили такі відомі вчені-криміналісти: В.П. Бахін, Р.С. Белкін, О.М. Васильєв, І.О. Возгрін, В.К. Гавло, І.Ф. Герасимов, В.Ф. Єрмолович, О.Н. Колесниченко, В.О. Коновалова, С.П. Митричев, В.О. Образцов, І.Ф. Пантелєєв, М.В. Салтевський, М.О. Селіванов, Л.О. Сергєєв, В.Г. Танасевич, О.Г. Філіпов, В.Ю. Шепітько, В.І. Шиканов, М.П. Яблоков та ін. У свою чергу, його проведення при розслідуванні хуліганства розглядалося у працях Л.Ш. Берекашвілі, М.С. Бушкевича, Ю.А. Віленського, В.П. Власова, Л.Д. Гаухмана, В.І. Захаревського, А.О. Крикунова, М.І. Порубова.

Але в роботах зазначених науковців відсутні нововведення Кримінального процесуального кодексу України від 2012 року, адже вони були видані досить давно. Крім того, наше дослідження є комплексним підходом до визначення організаційно-тактичних особливостей проведення слідчого експерименту при розслідуванні хуліганства.

Метою даної статті є дослідження організаційно-тактичних особливостей проведення слідчого експерименту при розслідуванні хуліганства.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ч. 1 ст. 240 КПК України, з метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, слідчий, прокурор має право провести слідчий експеримент шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань [9].

Як бачимо, в диспозиції статті визначено дві його цілі: перевірка показань на місці та безпосередньо слідчий експеримент. Зрозуміло, що вони вирішуються в рамках однієї процесуальної дії, але їх досягнення має певну специфіку. Так, перевірка показань на місці, як зазначає В.Г. Лукашевич, – це досудова слідча дія, яка полягає в зіставленні показань і порівнянні змісту сліду пам'яті суб'єкта кримінального процесу (свідка, потерпілого, підозрюваного) з реальною обстановкою на місці [10, с. 79].

Основний її зміст, як стверджує Г.А. Абдумаджидов, полягає в тому, що раніше допитана особа надає усну інформацію та демонструє конкретний мікрорайон, приміщення, предмети, що там знаходяться, обстановку чи обста-

вини, пов'язані з даними нею раніше показаннями. Водночас особа здійснює дії, що підтверджують її показання, спостерігаючи за якими слідчий отримує інформацію, як правило, більш змістовну, ніж інформацію, отриману на допиті [1, с. 22].

Предметом перевірки є показання, про що наголошують І.Є. Биховський та А.Р. Ратінов, пов'язані з конкретним місцем злочину, до якого можна віднести: місце події; місця переховування злочинців та знарядь злочинів; шляхи відходу з місць злочинів; місцезнаходження транспортних засобів тощо [3, с. 184]. Для розслідування хуліганства перевірка показань на місці має суттєве доказове і тактичне значення.

На думку С.О. Шейфера, перевірку показань на місці можна класифікувати за характером прийому її проведення. Дана класифікація має такий вигляд:

– правильність показань перевіряється шляхом пошуку ще не виявлених слідів події, які повинні бути, якщо в показаннях правильно відтворено хід події;

– правильність показань перевіряється шляхом виявлення таких об'єктів на місцевості, наявність яких може вплинути на хід події, що робить її можливою чи неможливою;

– правильність показань перевіряється шляхом виявлення «конкретної поінформованості» допитуваного;

– правильність показань перевіряється за допомогою протиставлення та поєднання деталей злочинного діяння, вказаного різними його учасниками [14, с. 121–126].

Перевірку показань на місці проводити доречно тоді, коли хуліганство вчинене групою осіб, а окремі члени групи намагаються взяти провину на себе. В даному випадку потрібно запропонувати таким особам виїхати на місце події і засвідчити, яким чином і де вони вчиняли певні дії. Якщо особа не може продемонструвати конкретні місця вчинення хуліганських дій та не вказує відповідні їм дії, стає зрозуміло, що кримінальне правопорушення учинено іншою особою.

Так, 17 грудня 2008 р. близько 20 год. гр. Б. та гр. П. вчинили хуліганські дії, перебуваючи у громадському місці – комп'ютерному клубі. Гр. П. свою вину заперечував, однак у ході відтворення обстановки та обставин подій стало зрозуміло, що гр. Б. одноособово не міг вчинити зазначені дії. Після цього гр. П. визнав свою вину [8].

У ході проведення слідчого експерименту, крім перевірки показань особи, можуть проводитися певні експериментальні дослідження. Тому слідчий експеримент В.В. Агафонов та О.Г. Філіппов визначають як пізнавальну дію, сутність якої полягає у проведенні спеціальних досліджень, пов'язаних зі встановленням, перевіркою або оцінкою можливості чи неможливості існування тих чи інших фактів, що мають значення для справи [2, с. 110].

Його проведення повинно забезпечуватися ретельним підготовчим етапом. Адже слідчий завдяки плануванню слідчого експерименту може спрог-

нозувати його результати.

Для цього необхідно достатньо повно вивчити та проаналізувати матеріали кримінального провадження, а також здійснити інші підготовчі заходи. На нашу думку, найбільш повний перелік підготовчих заходів до проведення слідчого експерименту наводить А.А. Ексархопуло:

- визначення цілей слідчого експерименту;
- з'ясування умов проведення (місце, час, обстановка);
- з'ясування змісту експериментальних дій та їх послідовності;
- підготовка реквізиту та реконструкція обставин;
- визначення кола учасників слідчого експерименту;
- підготовка техніко-криміналістичних засобів;
- складання плану слідчого експерименту [15, с. 195].

Крім того, на підготовчому етапі слідчого експерименту при розслідуванні хуліганства слідчому доцільно виїхати на місце майбутньої слідчої (розшукової) дії з метою з'ясування таких відомостей:

- обстановка збереглася на цьому місці;
- обстановка частково змінена;
- обстановка взагалі знищена.

Виїзд слідчого на місце його проведення, як зазначає Н.Г. Ковальова, здійснюється з метою рекогносцировки місця події, для того щоб визначити кількість необхідних учасників експерименту, яку, можливо, спеціальну техніку необхідно буде використовувати (трактори, машини, екскаватори та ін.) тощо [5, с. 76].

Під час розслідування хуліганства слідчий експеримент проводиться для досягнення такої мети:

- здебільшого для встановлення механізму вчинення злочину (56 % випадків);
- для визначення меж поінформованості або необізнаності злочинців про подію злочину (15 %);
- для перевірки та оцінки висунутих версій (18 %);
- встановлення та усунення суперечностей у показаннях потерпілих, підозрюваних, свідків (19 %).

Більш докладно розглянемо можливості проведення визначених видів слідчого експерименту.

Слідчий експеримент зі встановлення можливості здійснення якої-небудь дії в певних умовах, як зазначає В.Ф. Глазирін, загалом спрямований на встановлення як об'єктивної можливості здійснення яких-небудь дій, так і суб'єктивної здатності конкретної особи учинити такі дії за певних умов [4, с. 34]. Під час розслідування хуліганства він застосовується для встановлення можливості нанесення тілесних пошкоджень, порушення цілісності певних об'єктів та ін.

Так, 17 серпня 2013 року група осіб, діючи спільно з метою вчинення хуліганських дій, прибули на 24 сектор стадіону ФК «Севастополь», розташований за адресою: місто Севастополь, Нахімовський район, вул. Брестська,

21, де відбувався футбольний матч між командами Прем'єр-ліги ФК «Севастополь» – ФК «Дніпро» (м. Дніпропетровськ), та діючи умисно, безпричинно, з хуліганських спонукань, демонструючи явну неповагу до загальноприйнятих правил поведінки в суспільстві, грубо порушуючи громадський порядок, використовуючи надуманий привід про нібито образу на невибачення керівництва клубу ФК «Севастополь», за події, які мали місце у м. Запоріжжі, що виразилися у недопущенні на футбольний матч між командами Прем'єр-ліги ФК «Севастополь» та ФК «Запоріжжя» вболівальників команди ФК «Севастополь», підтримуючи ідею зірвати футбольний матч викрикуючи нецензурні вислови стосовно керівництва клубу ФК «Севастополь», ногою відбили сидіння, та піднявши, кинули їх у бік футбольного поля.

Під час проведення слідчого експерименту було з'ясовано, що вказані особи дійсно могли відбити сидіння та кинути їх у бік футбольного поля на відповідну відстань [12].

При проведенні слідчого експерименту по встановленню можливості учинення тих або інших дій за визначений проміжок часу головним чинником є час, оскільки, на думку В.Ю. Шепітька, викликає сумнів не сам факт можливості учинення певних дій, а час, протягом якого вони були учинені [6, с. 317]. Вказаний вид експерименту застосовується, коли у слідчого виникають сумніви не стосовно можливості учинення конкретною особою яких-небудь дій, а щодо можливості здійснення нею таких дій протягом певного проміжку часу. Він дозволяє встановити як об'єктивну, так і суб'єктивну можливість особи за певний проміжок часу здійснити характерні дії.

Слідчий експеримент по встановленню меж поінформованості особи про факти, що цікавлять слідство, є досить розповсюдженим способом збирання фактичних даних. На думку М.В. Салтевського, він передбачає штучне створення обстановки, що спонукає особу добровільно виконувати дії, які розкривають зміст відомої тільки їй інформації, зокрема, про підготовку, вчинення та приховування злочинів, наявність попередньої злочинної змови та ін. [11, с. 389–390].

Крім визначення видів слідчого експерименту, які можуть проводитися під час розслідування хуліганства, потрібно визначити найбільш доцільні тактичні прийоми, що можуть при цьому застосовуватися.

Одним із найбільш доцільних тактичних прийомів при проведенні слідчого експерименту під час розслідування досліджуваної категорії кримінальних правопорушень є залучення відповідних спеціалістів. Якщо хуліганство було вчинене із застосуванням зброї або інших засобів, заздалегідь заготовлених для нанесення тілесних ушкоджень, і ушкодження дійсно були нанесені учасникам злочину, то потрібно залучати судово-медичного експерта.

Так, 4 лютого 2010 року приблизно о 23 год. гр. В. прибув для відпочинку в ресторан «Золота підкова», що розташований за адресою вул. Леніна, 100, м. Світловодськ Кіровоградської області. Дана особа, знаходячись біля барної стійки приміщення ресторану, вживала спиртні напої. Гр. В., перебуваючи в залі ресторану, тримаючи в руці ніж, який був заздалегідь заготовле-

ний для нанесення тілесних ушкоджень, вчинив хуліганські дії.

Під час припинення протиправних дій одному з працівників охорони було нанесено тілесні ушкодження. Гр. В. вказував на те, що ці тілесні ушкодження наніс не він. Для проведення відтворення обстановки та обставин події було залучено судово-медичного експерта, який потім давав висновок про характер та тяжкість тілесних ушкоджень. У висновку на питання слідчого про можливість нанесення тілесних ушкоджень ножем, вилученим у гр. В., експерт дав ствердну відповідь [7].

У даних випадках також доречно використовувати натурні моделі. По-перше, цей тактичний прийом спрямований на актуалізацію у пам'яті моменту вчинення суспільно небезпечного діяння. По-друге, це певним чином впливає на психологічні позиції злочинців, може викликати у них переживання, які виливаються у щире зізнання.

Та не слід забувати, що категорично забороняється проводити експерименти з використанням об'єктів, які є небезпечними для життя та здоров'я громадян, пов'язаних із загрозою знищення (пошкодження) державного чи індивідуального майна громадян, порушенням громадського порядку або приниженням честі та гідності людини.

Під час вчинення хуліганства групою осіб обов'язковим тактичним прийомом є проведення слідчого експерименту окремо з кожною особою. В даному випадку К.О. Чаплинський зазначає, що проведення експериментальних дій за участю кількох злочинців одночасно є неприпустимим, оскільки тягне за собою можливість узгодження між ними своїх позицій та дій. Крім того, пояснення одного учасника експерименту матимуть навідний характер стосовно інших [13, с. 185]. Крім запобігання негативному впливу співучасників один на одного, даний тактичний прийом зменшує можливість їх попередньої змови.

Висновок. Отже, слідчий експеримент є однією з найбільш трудомістких і складних слідчих (розшукових) дій, адже під час її проведення задіяна значна кількість осіб. Під час розслідування хуліганства слідчий експеримент проводиться здебільшого для встановлення механізму вчинення злочину, для визначення меж поінформованості або необізнаності злочинців про подію злочину, для перевірки та оцінки висунутих версій тощо. Найбільш доречними тактичними прийомами, що можуть використовуватися при проведенні слідчого експерименту під час розслідування хуліганства, є залучення відповідних спеціалістів, використання натурних моделей, проведення слідчого експерименту окремо з кожною особою, використання відповідних засобів фіксації слідчої (розшукової) дії. Використання зазначених тактичних прийомів відіграє важливу роль у процесі доведення вини усіх учасників хуліганства, особливо при їх відмові від раніше даних показань.

Бібліографічні посилання

1. Абдумаджидов Г. А. Проблемы теории, законодательного регулирования и практики расследования преступлений : автореф. дисс. ... доктора юрид. наук / Г. А. Абдумаджидов. – М., 1983.
2. Агафонов В. В. Криминалистика : пособие для сдачи экзамена / В. В. Агафонов,

А. Г. Филиппов. – М., 2006.

3. Быховский И. Е. Проверка показаний на месте / И. Е. Быховский, А. Р. Ратинов // Вопросы криминалистики. – № 5. – 1962. – С. 186–193.

4. Глазырин Ф. В. Следственный эксперимент : учеб. пособие / Ф. В. Глазырин, А. П. Кругликов ; под ред. Р. С. Белкина. – Волгоград, 1981.

5. Ковальова Н. Г. Особливості тактики слідчого експерименту під час розслідування самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва / Н. Г. Ковальова // Вісник ХНУВС. – 2014. – № 2 (65). – С. 74–80.

6. Криміналістика : підруч. / кол. авт. ; за ред. В. Ю. Шепітька. – К., 2001.

7. Кримінальна справа № 1-12/11 – Архів Світловодського міськрайонного суду Кіровоградської області, 2011 рік.

8. Кримінальна справа № 1-121 – Архів Васильківського районного суду Дніпропетровської області, 2009 рік.

9. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом № 4651-VI від 13.04.2012 р. / відп. за випуск В. А. Прудников. – Х., 2012.

10. Лукашевич В. Г. Тактика общения следователя с участниками отдельных следственных действий (допрос, очная ставка, предъявление для опознания, проверка показаний на месте) : учеб. пособие / В. Г. Лукашевич. – К., 1989.

11. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підруч. / Салтевський М. В. – К., 2005.

12. Справа № 765/7726/13-к Нахімовського районного суду міста Севастополя від 23 грудня 2013 року.

13. Чаплинский К. О. Тактика проведения окремих слідчих дій : монографія / К. О. Чаплинский. – Дніпропетровськ, 2006.

14. Шейфер С. А. О познавательной сущности и пределах применения проверки показаний на месте / С. А. Шейфер // Вопросы борьбы с преступностью. – № 28. – 1978. – С. 116–133.

15. Эксархопуло А. А. Криминалістика в схемах и иллюстрациях : учебное пособие / А. А. Эксархопуло. – СПб., 2002.

Ефимов Н.Н. Организационно-тактические особенности проведения следственного эксперимента при расследовании хулиганства. Рассмотрены некоторые аспекты расследования хулиганства, а также организационные и тактические особенности проведения следственного эксперимента при расследовании хулиганства.

Ключевые слова: хулиганство, общественный порядок, следственный эксперимент, тактический прием.

Yefimov M.M. Organizational and tactical features of conducting investigation experiment in cases of hooliganism. The scientific article deals with convey of some aspects of the investigation of the hooliganism. We consider the organizational and tactical features of investigation experiment in the investigation of the said criminal offense. To verify and clarify information relevant to the inquiries of criminal offenses, the investigating prosecutor has the right to conduct investigative experiment through play action, situation, circumstances of a particular event, the necessary experiments or tests.

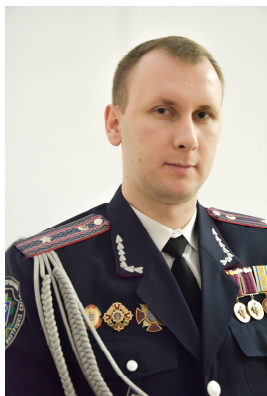
Investigative experiment is one of the most challenging and complex investigative (detective) actions, because when it involved a significant number of people. His conduct should be ensured thorough preparatory stage. After investigating through investigative experiment planning can predict the results. This requires sufficiently examine and analyze the criminal proceedings, as well as do a number of other preparatory activities.

During bullying investigation investigative experiment conducted primarily to establish the mechanism of the crime to determine the boundaries of awareness or ignorance perpetrators of a crime, for examining the versions made by others.

Receive the most appropriate tactic that can be used during the investigative experiment in the investigation of bullying, is the involvement of specialists, use of natural patterns of investigative experiment individually with each person, using appropriate means of fixing investigation (investigative) actions. Using these tactics play an important role in proving the guilt of all participants hooliganism, especially in their rejection of earlier data readings.

Keywords: *hooliganism, public order, investigative experiment, tactic.*

Надійшла до редакції 13.04.2016

Іваниця А.В.

кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.98

ОРГАНІЗАЦІЯ І ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ВБИВСТВ ЧЕРЕЗ НЕОБЕРЕЖНІСТЬ

Досліджено деякі аспекти розслідування вбивств через необережність. Розглянуто організаційні і тактичні особливості проведення огляду місця події під час розслідування зазначеного кримінального правопорушення.

Ключові слова: *вбивство через необережність, огляд місця події, тактичний прийом.*

Постановка проблеми. Огляд є поширеною слідчою (розшуковою) дією під час проведення досудового розслідування, що підтверджується вивченням кримінальних проваджень. Так, К.О. Чаплинський на базі вивчення 1270 кримінальних справ зробив висновок, що під час розслідування злочинів проти особи слідчі огляди було проведено у 100 % випадків [16, с. 22]. Одним з основних видів оглядів, що займають особливе місце серед усіх слідчих (розшукових) дій, спрямованих на збирання інформації зі слідств-відображень, є огляд місця події. У свою чергу, проанкетовані працівники різних підрозділів поліції визначили її як найбільш ефективну слідчу (розшукову) дію при розслідуванні злочинів, кваліфікованих за ст. 119 КК України.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Теоретичним підґрунтям питань стали роботи вітчизняних та іноземних вчених, зокрема В.Б. Аверянова, Т.В. Авер'янової, І.А. Алієва, Л.Ю. Ароцкера, В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, А.І. Вінберга, Г.Л. Грановського, В.К. Гіжевського, В.Г. Гончаренка, В.Г. Грузкової, В.І. Грязіна, І.В. Гори, Ф.М. Джавадова, О.В. Жгенті, А.В. Іщенко, Т.О. Коломоєць, В.О. Коновало-